АНАРХИСТИЧЕСКА БИБЛИОТЕКА №3

АНАРХИЯТА

Сказка

от

Елизе Реклю

Преведена от френски

Разград, 1897 година

Малка бележка

Тази сказка е държана в помещението на Масоническото дружество „Человеколюбивите приятели” в Брюксел.

При все че сказчика не е съдействал за разпространение принципите на Франк Масоните, той благодари на „братята” за поканата да изложи своите „богохулни” идеи.

Анархията

Анархията не е някаква нова теория. Самото и име е старо и е употребено много по-рано от Прудон, в смисъл на „свобода без управление” или на „общество без глава”.

Каква нужда имаме да се занимаваме с имена?

„Акратите”, които действаха много по-рано от анархистите, толкова поколения им се изминаха, при това, без да биха си определили свое представително мъдро име. Във всяко време е имало хора, които според степента на мислената им способност и по отношение на първобитното положение на съществуването им са били свободно, презрители на закона и живущи без господари.

Даже в древните векове навсякъде срещаме цели съсловия съставени от хора управляващи се по своему, без наложени закони, имащи за правило на действие, според изражението на Рабеле, „желание и свободен избор” и намираме хора силно желаещи да основат „ниската религия”, както например – събраните „глупави кавалери” и „мили дами”, в абатството на Телем.

Щом анархията е толкова стара, колкото и самото човечество, тези които я представляват сега, създават ли нещо ново? Те точно разбират преследваната цел и от единия край на земята до другия, поддържат един и същ идеал – отблъсване на каквато и да била форма на управление. Вече мечтите за обществена свобода не са чиста философска и литературна утопия, както например беше за основателите на небесните общества и на нов Йерусалим, на представителите на една практическа цел, действително преследвана от много хора

съединени, действащи решително за възраждане на едно общество, в което да няма господари, официални пазители на публичния морал, тъмничари и мъчители, богати и бедни, на братя, имащи всички всекидневния си хляб, равни по права и живеещи в мирно и искрено съгласие не посредством покоряване на закони, които често се придружават от грозни заплашвания, по всред взаимно зачитане на интересите са и съблюдаване на естествените закони.

Без съмнение е, че мнозина считат този идеал за химеричен, но аз съм убеден, че за повечето хора той е силно желателен и мисля, че вие забелязвате възхитителен изглед на онова миротворно общество, в което хората помирени, оставят сабите си да ръждясват, топовете да се претопят и корабите да се обезоръжат. Освен това не сте ли вие в числото на онези, които от далечни времена, от хиляди години насам се считат като построители на храма на равенството? Вие сте и „масони" (построители) с едничка цел да построите едно здание (устройство) със съвършена съразмерност, в което да влизат свободни, равни, братствени хора, които действате неуморно, въодушевени от нов живот на правда и доброта за усъвършенстване и възраждане на човечеството. Нали това е хубаво? И при това вие не сте самички! Вие не искате само себе си да считате за хора вникнати от прогресивния и възобновителен дух. Даже към специалните ви противници – към тези, които ви проклинат и отлъчват – към разпалените католици, които обричат пъкъла на неприятелите на светата църква, но не по малко предсказват бъдещата ера на съвършен мир – вие към всички тях, не действате несправедливо и не ги забравяте. François d'Assise, Catherine de Sienne, Thérèse d'Avila и колко още други са обичали горещо и най-искрено човечеството и ние трябва да ги причислим към тези, които са живели за идеала на всемирното благо. В

сегашно време социалистите, към която школа и да се числят, борещи се така също, за едно бъдеще, в което силата на капитала да бъде разбира и хората да могат да се нарекат равни, без никаква ирония. И така социалистите, в числото на които влизат разни великодушни хора, причислени към разни религии, секти и най-разнообразни партии, имат една и съща цел, както самите анархисти, но отличителната им черта се намира в средствата употребени от тях, а това най-добре се доказва по самите им имена. Главното предубеждение, даже на най-благонамерените революционери, е било почти всякога завладяване на властта. Самото възпитание не им позволявало да могат да си въобразят едно свободно общество, действащо без никакво редовно управление и щом сваляха презрените господари, побързваха да ги заместят с други предназначени, за да „създадат – според свещената формула – щастие на народът си.” Обикновено, не си позволяваха даже да се приготвят за сваляне на някой княз или династия, без почетно да не са засвидетелствали своето покорство, спрямо някой друг бъдещ господар. Подвластниците, всякога върни-покорници, даже и в самите въстания викат : „Убихме царя! Да живее царя!”. Неминуем такъв е ходът на историята през цели векове. Робите, съпрузите и полските работници казваха: „как е възможно без господар?” и още повече умишлено си привличаха хомота връз главата си, подобно на бивола, който влачи колата. Ние помним въстанието през 1830г. Въстаниците тогава изискваха от някой нов цар „една най-съвършена република”; а републиканците през 1848г. се прибираха скромничко в жилищата си след като са всели „три цели месеца бедствия в действията и службата на временното управление”. В същата епоха, революцията избухна в Германия; нов народен парламент се събра във Франкфурт и един от представителите викаше : „старата власт е мъртва!”

„Да, отговаряше председателя, но ние ще я възобновим, ще прибираме други хора, които ще могат да спечелят народното доверие по отношение на управлението”. Не е ли тука мястото да приведем следващия стих на Виктор Юго:

„Стария човешки инстинкт води към срамът”.

Действително, анархията представлява нова душа против този инстинкт. Не можем никъде да натъкваме на свободниците, че се стараят да се избавят от някое управление за да могат сами да го заместят. С ужас те биха произнесли изречението : „махни се от тук, за да се поставя аз!” и предварително обричат в срам и позор или поне съжаляват тогава из по между си, който ужилен от някой *тарантула* на управлението, би се опитвал да си спечели някое място под предлог сам да създаде „ щастие за съжителите си”. Анархистите изповядват, като се основават на наблюдението, че държавата и всичко което ѝ се отнася, не е никакво съвършено същество или пък някаква философска формула, на една сбирка от лица поставени сред една специална среда изложена на действието ѝ. Тази сбирка се състои от лица възпитани във величия и сила и считат себе си по-високостоящи от своите съграждани, затова са принудени да се считат по-висши от простолюдието; но от друга страна, изкушенията от всякакъв род, които ги обладават, ги свалят почти фатално под общото равнище.

Непрестанно напомняме ние на братята си – чести неприятелски братя – държавните социалисти: „обърнете внимание към главатарите и пълномощниците си! Без съмнение, те са въодушевени като вас, от най-непорочни намерения, горещо желаят премахването на частната собственост, на тиранската държава, на отношенията, новите случки малко по малко ги изменят; според интересите и морала им се мени и считайки се винаги верни на каузата, за която са упълномощени стават

своеволно неверни към нея. Те ще трябва да си служат с инструмента на властта, като: войска, моралисти, съдници, полицейски шпиони и градоначалници. Преди повече от 3000 години, индийския поет *Mahā bhārata* най-добре е сформирал следното, извличано от вековни опити : „онзи който ходи на кола никак не може да се сприятели с този, който ходи пеш!”.

По това отношение, Анархистите имат най-определени формули; според тях, спечелването на властта може да послужи само за протакание (забавяне, отлагане) на съществуването ѝ, както и на цялото съответстващо робство. Всеобщото определение, което ни отдават под думата „анархисти”, си остава същото, ако и да има някакво отрицателно значение. Свободно можехме да се наречем „свободници” както мнозина из по между ни сами се именуват или пък „хармонисти”, по причина на свободното примиряване на волите, което според нас, ще съставлява бъдещето общество, на тези наименования не ни различават много от другите социалисти. Съществената разлика между нас и тях се състои в борбата против всякаква власт; ние считаме всяка индивидуалност като център на вселената, която (индивидуалност) има свое право на пълно развитие, без никакво посредничество на власт, която да ги управлява, да ги поправя или наказва.

Вие вече знаете нашия идеал. Сега първият въпрос, който следва, е следния : действително благороден ли е този идеал, заслужава ли жертва от предани нему(на него), хора като ужасните рискове, които последват сами по себе си, от каква да е революция? Чист ли е анархическия морал и ако той се установи вред едно свободно общество, ще постави ли човека в по-добро положение, от колкото вред едно общество, което почива над страхът от власт и закони? Аз отговарям напълно убеден и очаквам, че след малко и вие ще отговорите с мен: „Да,

анархическия морал най-добре отговаря на модерното понятие на справедливост и доброта”. Вие знаете, че основата на стария морал беше само ужаса и „трептението”, както казва библията и както толкова поучения са ви учили в младините ви. Неотдавна, страхът към бога, което се считаше като основа на мъдростта, беше основата на всякакво възпитание; обществото изцяло почиваше над ужаса. Хората не бяха граждани, на подвластни и стадо; съпрузите бяха слугини, децата роби над които родителите имаха част от старото право на живот и на смърт. На всякъде, по всичките обществени връзки се забелязваше отношения на надмощие и подвластност; най-после, в наши времена, даже принципа на държавата и на всичките частни държавици, които съставляват държавата, е йерархията (чиноначалството) и „свещената армия”, т.е. най-подходящата дума: „миропомазан авторитет”. Това свещено-миропомазно господство е причината за съставяне непрекъснато множество класи, от които по-високостоящите из цяло взето, имат право да повеляват, а долните – длъжността да се покоряват. Официалният морал изисква да се поклоним пред високопоставения и гордо да се изправим пред подчинения. Всеки трябва да има две лица – както Янус (бог от римския пантеон) две усмивки – едно ласкателно услужливо, често робско и друго – гордо и с благородна снизходителност. Принципа за авторитета – тъй се казва това нещо – се изисква щото високопоставения всякога да изглежда, че не греши, а във всякакъв разговор, той да каже последната решаваща дума. Най-вече заповедите му трябва да се съблюдават, а това опростява всичко, тогава няма нужда от разсъждения, обяснения, колебания, прения (спорене) и строгости.

Тогава работите сами се вършат, зле или добре. Но за всеки случай, че господаря го няма, за да повели лично няма ли съставени готови формули, закони или постановления, диктувани

от съвършени господари или от законодатели от разни степени? Тези формули, заместват непосредствените заповеди и тъй се съблюдават, щото не се дири дали са съобразни с вътрешния глас на съвестта.

Делото между равни е по-мъчно, но е по-възвишено. Там истината трябва строго да се дири, да се знае личната длъжност; изисква се да научим да познаваме себе си, да работим постоянно за личното си възпитание и да вършим каквото и да било дело чрез зачитане правата и интересите на другарите си. Тогава само ставаме действително морални същества и ни се поражда чувството на отговорност. Морала тогава не представлява никакъв ред, за а се подчиним на него, не е никое изречение, което да служи само за изговаряне, не е нещо съвсем външно от личността, той става част от съществото и даже продукт от самия живот. Под този вид ние, анархистите, разбираме морала. Нямаме ли право с удоволствие да го сравним с морала завещан от праотците ни?

Може би, вие ще ми отдадете това право. Но още тук мнозина из помежду ви произнасят думата „химера!”. Но аз считам за благополучие, че вие поне намирате в това една доблестна, благородна химера. Аз отивам още по-далеко и твърдя, че нашия идеал, нашия начин на разбиране на морала се състои в самата историческа логичност, естествено породена посредством еволюцията на човечеството.

В старо време, хората като са били преследвани от ужаса на непознатото и като са съзнавали неспособността си да търсят причинността на всичко, според размера на волята си, те са съставили един или много услужливи божества, които същевременно представлявали грубите им идеали и точката на опора на целия видим и невидим и тайнствен, по отношение на околните неща свят. Тези призраци на въображението, са станали

за хората принципа на всякакъв авторитет и справедливост и са имали свои тълкуватели на земята магьосници, съветници, военни глави, пред които хората са свикнали да се понижават, тъй както преди представителите на върховното. Това само по себе си беше логично, но човека играе повече роли от това, което сам е създал и тези божества съставени от него, са се изменяли непрестанно, както нахвърляни безкрайно една над друга сенки. Първо те бяха видими, въодушевени от човешки страсти, страшни и свирепи, но малко-по-малко те се оттеглиха на едно далечно разстояние, дори до положението на абстракции на възвишени идеи, без вече да им се предадат никакви наименования и най-после те се размесиха и са естествените закони, и се прибраха в същата вселена, в която се считаха като проявления от нищожността и сега човека се намира сам върху земята, над която той беше изправил величествения божествен образ. Целия начин на разбиране на нещата се променя в същото време. Ако бог изчезне, тези които извличат от него своите титли за покоряване, ще усещат отслабване заимствания сблъсък и самите те постепенно ще трябва да влязат в редовете и да се съобразят по най-добрия начин с хода на работите. Вече днес не можем да намерим Тамерлановци, за да повелят на четиридесетте си придворници да се хвърлят от височината на една кула, уверен, че в един миг ще ги намери на взводови разстояния цели разкървавени и разбити. Свободата на мисълта е направила несъзнателно всеки анархист. Кой ли днес в един кът на умът си не размишлява? Следва, че вината на престъпленията е самия преимуществен грях, относително плода на дървото, който разкри на човека, че познанието на доброто и злото се състои точно в това размишление. Това обяснява презрението, което църквата показва към науката и ужаса, който имаше почти всякога Наполеон, този съвременен Тамерлан, от „идеалистите”.

Щом идеалистите се явиха, те изхвърлиха някогашните илюзии и съвсем отново започнаха научното дело чрез наблюдения и опити. Даже един из помежду им – нихилист, но не съобразен със сегашните или поне по говора си анархист – пръв встъпи в действие, чрез отказване, като погрешно, всичко което е научил. В сегашно време няма учен човек или литератор, който да не изповядва, че сам е господаря и образеца на себе си, оригиналния мислител на своята мисъл и моралист съгласно морала си. Гете казва : „ако желаеш да се забележиш, показвай себе си”. Самите художници не се ли стараят да представят обществото тъй, както го забелязват, усещат и разбират? Пък тука ние свободно можем да наречем тяхното действие „аристократическа анархия”, която изисква свободата само за избрания народ от Мнозажените (предводителите на музите) и за катерещите се по Парнас (планина в Гърция). Всеки от тях желае свободно да мисли, да избира по волята си своя идеал до края, но често повтарят че за народа трябва една религия! Той желае независимо да живее, но твърди, че „покорството следва за жените”; иска ли да създаде оригинални съчинения, той представя „долната тълпа” като поробена и като машина служеща за ниското функциониране по отношение разпределението! Все така, тези аристократи по вкус и мисъл, нямат достатъчна сила за да затварят големия водопуск, по който се приливат вълните. Ако науката, литературата и изкуството са станали анархисти, ако всякакъв прогрес, всякаква форма на хубостта се дължи на процъфтяването на свободната мисъл, тя действа в основата на обществото и става вече несдържима.

Постоянното намаление на почитанието не е ли преимущественото явление на съвременното общество? В Англия отдавна съм гледал, цели тълпи хора да се бият за да гледат празния екипаж на някой велик господар. Но днес това вече

изчезна. Преди, в Индия, на почетна далечина набожно се държеше пария от горделивия брахман; но сега, от като се построиха железниците, не остава по между им друго освен стената на оградата на залата за очаквания. Не, аз не искам да твърдя, че по света вече няма примери от низости и подли пълзения, но не можем да откажем че по отношение на равенството колкото и да е има прогрес. Ние често се питаме, дали човека или учреждението, към които се отправяме, действително заслужават уважение, и то, преди да се отправим към тях. Изследваме важността на лицата и на самите дела. Вярата във величието е вече изчезнала, но там, където няма вяра, самите учреждения сами по себе си изчезват. Премахването на държавата естествено се заключва в унищожението на почитането към нея.

Делото на укорителната критика, на която е подложена държавата, действа еднакво против всичките социални учреждения. Народа не вярва и съвсем не дава вече вяра, за свещения произход на частната собственост, произведена – както твърдяха икономистите, но сега вече не смеят да твърдят – от личния труд на правособствениците; той никога не забравя, че индивидуалната работа никога не твори милиони, принадени към милиони, и че това чудновато забогатяване е всякога следствие от едно лъжливо обществено устройство, което се преписва на един - произведеното от труда на хиляди други. Той ще почита всякога: хляба спечелен толкова тежко от работника, колибката съзидана лично от него, градината която сам е посял; но естествено, че ще изгуби всякаква почит към хилядите фиктивни собственици, които представят всякакъв род книжа издадени от разни банки. Аз не се съмнявам никак, че ще настане ден, когато народа спокойничко ще присвои всичките продукти на общия труд, минни и владения, работилници и палати, железници,

параходи и товарни кораби. Когато народа, този „низък” народ – по отношение на невежеството и фатално последваната подлост – ще спре да удостоява с уважението си титлата, която служи за негово лично докачение, когато той ще знае положително, че прекупуването на толкова грамадни владения почива единствено над една лъжовна честна разписка, над вярата в едни сини книжа, тогава сегашното социално положение ще бъде твърде застрашено! Свирепите викове, отправени днес към мислещите за нововъведения, ще се считат от нашето потомство за глупави и безразсъдни, още повече, като имаме предвид действителните корени и неизбежната еволюция, която става във всички човешки умове! Какво значение могат да имат за нас грубите думи праснати от тези вестници, които се стараят да се изразят в красива проза; тъй също що ни важат даже честно изнесените, докачителни думи, против нас от „свещените но прости” набожни хора, които поднесоха дърва за изгаряне на Иван Хус! Движението, което ни отвлича, не произлиза от делата на някои побеснели хора или на бедни мечтатели, а от самото общество взето изцяло. Това движение е станало вече нужно по самия ход на самата мисъл, която вече е тъй неизбежна и фатална, както самото въртене на Земята.

Въпреки това, едно съмнение би се запазило във вашите умове, а именно: дали анархията не е била всякога просто идеал, интелектуално занятие или някой диалектичен елемент; дали някога някой своеволен човек не се е явил, за да приложи в действие свободните сили на своите другари, които да работят задружно без управляващ господар. Но твърде лесно може да се разгони това съмнение. Действително, през всяко време е имало свободни хора, непрекъснато се явяват нови и от година на година стават по многочислени, съобразно с индивидуалния прогрес. На първо място мога да цитирам разните племена,

считани за диви, които даже в наши времена живеят със съвършена социална хармония, при това без да се нуждаят от главатари, закони, затвори, нито от публична сила; но аз не настоявам на тези примери – които при все това важат – понеже се страхувам да не ми посочат несложността на тези първобитни общества в сравнение с нашия модерен свят, който е един обширен организъм с примесени други сложни организми но без завършено число. Затова, нека оставим на страна тези племена и да се занимаваме единствено с образованите вече нации, имащи свои политически и социален апарат.

Аз не мога да ви посоча, през цялото течение на историята, някоя нация която да се е образувала в обществото по чист анархически начин, тъй като през онова време всички се намираха в борба против разните неприсъединени още елементи; но много лесно ще ми бъде да докажа, че всяко от тези частни общества, макар и не слято в едно цяло, е било толкова по-щастливо и по-изобретателно, колкото е било по-свободно и личното достойнство по-добре оценено. Най-великите периоди в живота на народите, от предисторическите времена насам, т.е. от когато обществата са започнали да процъфтяват в изкуствата, науката и индустрията, при това без написаните годишници да са могли всичко да ни обяснят, са били тези, през които хората развълнувани от самите революции са имали най-удобни случаи да пострадат най-малко от отегчителната тежест на едно редовно управление. Двата велики периода на човечеството: движението по откритията и деятелността и успеха на мисълта, на хубостта и изкуството, са били мътни развълнувани епохи и времена с „опасна свобода”. В Персийската и Мидийската империи владееше действително ред и тишина, но нищо велико не излезе от тях; когато напротив републиканска Гърция, непрестанно раждала инициаторите на всичко това, което считаме за

възвишено и благородно в съвременната ни цивилизация. Не ни е възможно да мислим или да изобретим какво и да било произведение без мисълта ни да не се отнесе към свободните Елини, които са били предшествениците ни и ни служат сега за пример.

Две хиляди години по-късно, след толкова ужасни, мрачни и притеснителни времена, които изглеждаха да не свършат никога, в Италия, Фландрия, Германия и в цяла Европа отново се започна делото: безчислени революции поклатиха света. Ферар, в самата Италия, потърпя не по-малко от седем хиляди местни сътресения, огъня на свободната мисъл се разпламтя, човечеството поне да се разцъфва и с Рафаело, Да Винчи, Микел Анжело (Микеланджело) то се подмлади повторно.

После последва великия енциклопедически век с всичките революции и провъзгласявания на човешките права. ДО толкова се е прогресирало от тогава, щото става невъзможно да се посочи, едно по едно, на всичко което включва напредък и се запитваме, дали не се е съсредоточила повече от половината на историята в последния век? Числото на хората е увеличено с повече от милиард и половина, търговията е десетократна, индустрията, като че се е преобразила и изкуството за преобръщане на естествените продукти чудесно се е обогатило; нови науки поникнаха и каквото и да кажат, третия период на изкуството започна; съзнателния и светски социализъм се е породил напълно. Поне усещаме, че живеем във векът на великите задачи и големите борби. Сто години само заменете със самата проста човешка мисъл, XVIII вековната философия или ако щете заменете същото число години от някой исторически период с друг някой неисторически, например: живота на 400-те милиона мирни китайци, живущи под опекунството на „бащата на народа” или на някой църковно обреден съд състоящ се от дипломирани

мандарини, вие ще видите постепенното наближаване към свършекът на инерцията, към самата смърт и далече щеше да бъде от нас вдъхновението, което забелязваме сега. Ако Галилей задържан в затвора на инквизицията, само тайно можеше да подшушне: „без друго земята се движи”!; благодарение на революциите и успеха на свободната мисъл, ние можем днес свободно на явни или по публични места да кажем: „земята се движи и ще се движи!”. Вън от това велико движение, което постепенно преобразява обществото и го води към свободна мисъл, свободен морал и действие, т.е. към самата същност на анархията, съществува друго дело турено на опит, то е : основанието на свободни и комунистически колонии. Но, това е просто опит, който може да се сравни с лабораторните опити извършени от химици и инженери. Всички тези опити на образцови комуни, имат капиталната грешка, че са извършени вън от обикновените жизнени условия, т.е. от градищата в които хората са размесени, където се явяват идеите и се напрягат умствените способности. Ние можем да цитираме много такива предприятия, които напълно са сполучили, като “Jeune Jearie”, която се е преобразувала от колонията Cabet, основана преди половин век, по началата на един авторитетен комунист, от преселници из други комуни. Тя стана чиста анархическа и живее сега по полето Jowa близо до реката Desmoines.

Анархистическият метод най-добре е приспособим в самото обикновено течение на живота, между простолюдието, което не би могло да противостои на ужасната борба за съществуване, ако доброволно не си помагаше взаимно, още повече като игнорира разнообразията и враждата на интересите. Ако някой из между бедните се разболее, то другите бедни вземат децата му, хранят ги, споделят с тях сухата си седмична порция хляб. Между съседи като става по вземане и даване на провизии и съдини,

установява се един вид комунизма. Мизерията свързва злощастниците в един търсен и братствен съюз: наедно те гладуват и наедно уталожват гладът си. Морала и метода на анархията са даже правило за буржоазните общества. Да предположим, че в едно полско тържество, някой от гостите или поканените, се държи като господар, позволява си да повелява и да прокарва скришно каприза си. НЕ е ли това убийството на всичките увеселения и края на удоволствията? Веселие може да има само между равни и свободни хора, които да могат да се занимават както желаят. Ако желаят, те могат да се съставляват на разни групи и така близко едни до други да се веселят и се разменят по волята си и прекараното по този начин време им се вида много по-сладко.

Тук ще си позволя да ви разкажа един личен спомен. Ние плавахме на един хубав съвременен кораб, който прекрасно цепеше водата с една скорост от 15 до 20 възела на час и въпреки всякакви ветрове и приливни препятствия, плаваше по права линия от един континент до друг. Времето беше тихо, надвечер; звездите една по една се явиха по синьото небе. Ние бяхме на издигнатата част на кораба и си разговаряхме, но какво можеше да ни интересува друго, освен социалния въпрос, който ни затиска и ни улавя по гушата като сфинкса на Одип. Между нас имаше един реакционер който беше силно нападнат от събеседниците ни, които почти всички бяха малко или много социалисти. Изведнъж той се обърна към капитана, т.е. главатаря, господаря, като очакваше да намери в него най-подходящия човек за защитаване на добрите принципи: „Вие командвате тук! Не е ли свещено вашето командване? Какво ли можеше да стане с кораба, ако той не се управлява постоянно по волята ви?” – „Колко наивни сте, му отговори капитана. Между всички ни, аз мога да ви кажа, че обикновено аз не служа абсолютно на нищо.

Служещия при кормилото държи кораба по права линия, след някакво време друг корабленик ще дойде след него, после пак друг и така ще следва редовно обикновения път, без моето посредничество. Долу, огняря и механиците работят без моя помощ, без моето знание и даже по-хубаво от колкото ако бих се намесил и аз за да им дам наставленията си. Всички тези мачтови корабленици, всички тези матроси знаят си работата и ако стане нужда, аз им съдействам малко и макар да не върша толкова тежка работа аз съм по-добре възнаграден от тях. Без съмнение, аз се считам за водач на кораба. Но не сте ли забелязали, че това е само формално? Действително картите са там, но не ги начертах аз. Бусолата ни управлява, ако и да не съм я изобретил аз. Хората ни са направили канала от скелета от която излязохме, до тази, на която отиваме. А този прекрасен кораб, който едвам в долните си части е в прение с вълните, над които величествено се клати, силно плаващ от действието на парата и той не е построен от мен. Що съм аз пред великите умрели, изобретателите, учените и нашите предшественици, които ни научиха да преминаваме моретата?

Тук се считате и вие наши съдружници, понеже по ваша причина ние преминаваме морето и в случай на опасност ние разчитаме на вас за взаимно помагане. Делото ни е общо и сме солидарни едни по отношение на други”! Всички замлъкнаха и аз внимателно прибрах в съкровището на паметта си думите на този капитан, подобен на когото не можем да срещнем другаде.

И така кораба – плаващия свят – в когото няма наказания, въпреки китайските йерархии, е като една модерна република всред океаните Но това не се среща в един само частен пример.

Всеки от вас знае, поне по слух, че ученици с професорите си, въпреки строгостите на правилата, които по никакъв начин не са приспособими, се държат приятелски и другарски.

Компетентния авторитет е предвидил всичко за понижаване малкия изверг, на учителя, големия му приятел, няма нужда от подобни обуздаващи прибори; той държи децата човешки постоянно прави апел на разумността им, на разбирането им на нещата, на чувството им за справедливост и всички отговарят радостно.

Едно анархическо, умалено действително, човеколюбиво общество се устройва там, макар, че всичко прилича да има свръзка с околния свят, което препятства за външното издействане, като закони, правила, лоши примери, публично безнравствие.

Въпреки старите предразсъдъци и убийственото влияние на старите обичаи, анархическите групи непрестанно изникват. Нов свят изниква около нас, той е като новата флора, расте под стари остатъци. Той не е въобразим, както непрестанно ни казват, но вече под хиляди форми ни се показва; сляп е онзи който не може да го забележи. Напротив химеричен, невъзможен е демонския свят в който живеем. Вие ще признаете, че аз не съм злоупотребил с критиката, която става толкова лека, щом разгледаме сегашния свят така, както е устроен по мнимия принцип на авторитетност и по дивата борба за съществуване. Най-после, щом приемем, че по самото определение, обществото се състои от групиране на лица, които се сближават и уговарят за общото благо, ще бъде нелепо да кажем, че безредната външна маса съставлява обществото. Според защитниците на това общество – тъй като каквато и да била кауза има свои защитници – то имало за цел а държи съвършен ред за удовлетворение интересите на всекиго. Но не е ли смешно да съществува в този модерен цивилизован европейски свят, цяла последователност от вътрешни междуособни драми, убийства, самоубийства, свирепости и престрелки, отслабвания и глад, грабежи, измами от

всякакъв род, фалити и разорения? Кой от нас, като излезне от тук неще да види край себе си изпречено зрелището на порока и глада? Пет милиона хора, в нашата Европа, очакват само един знак за да убият други хора, да запалят къщи и опустошат реколти; десет милиона други резервисти, вън от казармата, се държат на щрек за да извършват същото разрушително дело; пет милиона злощастници живеят или поне бедстват по тъмниците осъдени различно; десет милиона души умират годишно от ранна смърт; и от триста седемдесет милиона души – 350, за да не кажем всички, треперят от неспокойствието, което на другия ден действително се оправдава; въпреки безкрайността на общественото богатство, кой може да ни убеди, че никога случаен обрат на щастието не ще завлече цялото имане? Това са неща, които не могат да се отричат и които следва, както аз мисля, да внушат на всеки твърдото убеждение, че трябва да се промени това положение на нещата, причинителя на непрестанни революции.

Аз имах случая да разговарям с един висш чиновник, който по навика на живота си, сдоби място между тези, които издават закони и наказания: „защитавайте, моля, вашето устройство!" Казах му аз. – „ Как може да искате вие да го защитя, ми отговори той, когато то е незащитимо"! В същност тя се защитава, но с аргументи, които не са разсъждения – с шпаги, тъмници и ешафоти.

В друго, нападащите могат с пълно душевно спокойствие да действат. Без съмнение, че преобразователното движение ще породи насилия и революции, но околния свят нали вече не е друг, освен непрестанни усилия и революция?

Кои хора ще бъдат отговорни за последствията на социалната война? Тези ли, които провъзгласяват една ера на справедливост и равенство за всички, без разлика на класи и

личности или тези, които желаят да запазят преградата и следствие на което е омразата към кастите, които усилват обуздателните закони и знаят да решават всякакъв въпрос само с пехота, кавалерия и артилерия!

Историята ни позволява убедително да твърдим, че омразната политика поражда всякога омраза и фатално влошава общото положение или докарва окончателно разрушение: колко са народите, които са загинали както притеснители тъй и притеснени! Ще ли загинеме и ний?

Аз не се надявам, благодарение на анархическата мисъл, която все по-успешно си пробива път чрез усилването на човешката инициатива. Даже, вие не сте ли анархисти или поне силно проникнати от анархизма? Кой от вас, като се казва по високо стоящ от съседа си, в душата и съвестта си, не ще да го признае за равен него и неговия брат? Моралът, прокламиран тук толкова пъти по символични изражения, без друго ще стане реален, понеже ние анархистите знаем, че този морал на съвършена справедливост, на свобода и равенство, е най-верния и ние го поддържаме от все сърце, когато противниците ни са в неизвестност. Те не знаят дали имат право; основно, те са убедени, че грешат и предварително ни отстъпват народа.

КРАЙ